

УДК 371.13

ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ УЧНІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

Ющенко Н. П.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

У статті схарактеризовано поняття «науково-дослідної роботи учнів сільської школи». Автором надається коротка психолого-педагогічна характеристика основних понять і проаналізовано різні підходи щодо визначення поняття «науково-дослідна робота» вітчизняними та зарубіжними вченими. Також зазначено, що організація науково-дослідної роботи учнів на сьогодні є величезною проблемою сучасної школи, так як не завжди учні вмотивовані до вище вказаної роботи. А ще складніше її організовувати в сільській школі. Автором виокремлено особливості і специфіку організації науково-дослідної роботи учнів сільської школи.

Ключові слова: науково-дослідна робота, сільська школа, учні.

Ющенко Н. П. Характеристика научно-исследовательской работы учащихся сельской школы. Харьковского региона / Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Украина, Харьков.

В статье охарактеризован понятия «научно-исследовательской работы учащихся сельской школы». Автором предоставляется короткая психолого-педагогическая характеристика основных понятий и проанализированы различные подходы к определению понятия «научно-исследовательская работа» отечественными и зарубежными учеными. Также отмечено, что организация научно-исследовательской работы учащихся на сегодня является огромной проблемой современной школы, так как не всегда ученики мотивированы к вышеуказанной работы. А еще сложнее ее организовывать в

сельской школе. Автором выделены особенности и специфику организации научно-исследовательской работы учащихся сельской школы.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, сельская школа, ученики.

Yushchenko N. P. Description of scientific-research work learner in rural schools. Kharkov region / Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovorody, Ukraine, Kharkiv.

The article described the concept of «research work of pupils of rural schools». The author provides a short psycho-pedagogical characteristics of the basic concepts and analyze different approaches to the definition of «scientific-research» domestic and foreign scholars. It is also noted that the organization of research work of students today is the huge problem of the modern school, as students are not always motivated to do the above work. And it is even more difficult to organize in a rural school. The author singles out the features and specificity of the organization of scientific-research work of students of rural schools.

Key words: scientific-research work, rural school, learner.

Вступ. Інноваційні процеси, які характеризують розвиток сучасної системи освіти, актуалізують питання пошуку резервів удосконалення підготовки високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості, активної у соціальному і пізнавальному плані. Тому національною доктриною розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті передбачено як головне завдання школи створення належних умов для гармонійного розвитку кожної особистості, її творчої самореалізації. У розв'язанні цих завдань пріоритетне місце належить сільській школі.

Сільська школа – це освітянський заклад зі своїм полікультурним середовищем, з умовами розвитку в іншій, дещо відмінній від міської, інфраструктурі. Тому доцільно, визначивши її місце у системі соціального та науково-технічного прогресу, шукати самостійні шляхи розвитку. Вони насамперед мають впливати із завдань, які має розв'язати сільська школа.

Усвідомлення цього потребує від учителів сільської школи якісної підготовки школяра, здатного до творчої науково-дослідної роботи для того, щоб вирішувати нагальні завдання педагогічного процесу з позицій наукового аналізу педагогічної дійсності.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема організації науково-дослідної робота учнів є однією з головних форм навчального процесу, засобом підвищення якості підготовки і виховання учнів, здатних творчо застосовувати в навчальній діяльності новітні досягнення науково-технічного і культурного прогресу. На сьогодні існують роботи, у яких розкрито сутність, форми, засоби і методи науково-дослідної роботи (В. Андреев, Г. Артемчук, Б. Бальзамов, А. Воробйов, М. Донченко, Г. Кловак, О. Крушельницька, А. Лушников, О. Микитюк, О. Овакімян та інші).

Мета статті – розкрити сутність поняття «науково-дослідна робота учнів» та схарактеризувати особливості її організації у сільській школі.

Виклад основного матеріалу. Одне з головних і актуальних завдань сучасної школи – пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, спонукання їх до активної розумової діяльності, розвитку їх творчих здібностей. Мета сучасного педагога – виховати життєво і соціально компетентну особистість. Одним із шляхів вирішення цього завдання – науково-дослідна робота. Що ж таке науково-дослідна робота?

О. Єгорова зазначає, що науково-дослідна робота – це система методів, засобів і заходів для засвоєння учнями в процесі навчання різних етапів науково-інноваційного циклу, що включає фундаментальні й прикладні дослідження [1].

За словами А.Козлова, науково-дослідна робота – це робота учня, що виявляє творче дослідження теми [2].

Різні аспекти науково-дослідної роботи учнів вивчалися багатьма науковцями (П. Горкуленко, М. Князян, О. Микитю, З. Сазонова, та ін.). Окрім того, в працях таких науковців як О. Глущенко, Ф. Галіулліна, К. Казанцева, О. Нечаєва та ін. застосовується ще один схожий термін – навчально-дослідна

робота. Вчені вважають, що саме навчально-дослідна робота учнів є початковим етапом наукової діяльності. А.Козлов стверджує, що навчально-дослідна робота учнів – це оволодіння технологією творчості, знайомство з технікою експерименту, з науковою літературою [2, ст.77]. За словами К. Казанцевої [3] стає зрозуміло, що саме навчально-дослідна робота учнів спонукає їх до прагнення творчо мислити і працювати, до самоосвіти, до розвитку здатності творчо вирішувати проблемні завдання, до оволодіння частковими і загальними методами дослідження. В. Андрєєв зазначає, що пояснення і доказ закономірних зв'язків і відносин, експериментальне спостереження чи теоретичний аналіз процесів, явищ та фактів, діяльність, у якій переважає самостійне застосування прийомів наукових методів пізнання і в кінцевому результаті якої розвиток дослідницьких умінь і здібностей, активне опанування знань – саме так розуміє поняття «навчально-дослідна робота учнів» [4, ст.36-37].

У роботах В. Андрєєва зустрічаються і поняття «наукова творчість» та «навчально-творча діяльність». На думку автора, навчально-творча робота – це один із видів навчальної діяльності, яка має спрямованість на вирішення навчально-творчих завдань. У роботах О. Ібрянкової, К. Казанцевої, Т. Крамарової, Г. Ліцман, та ін. зустрічаємо ще один термін – «навчально-науково-дослідна робота учнів». Науковці розглядають дане поняття як комплексну систему інтенсифікації навчального процесу за допомогою впровадження елементів наукової роботи в усіх видах навчальної роботи учнів упродовж всього навчання [3].

Науково-навчально-дослідна робота учнів є засобом отримання знань, формування умінь творчої дослідної діяльності, що дає можливість впроваджувати елементи наукових досліджень спочатку у навчальному процесі, а потім – в самостійну дослідну роботу [3, ст.64].

Які ж основні відмінності між поняттями «науково-дослідна робота», «навчально-дослідна робота» та «науково-навчально-дослідна робота»? На думку багатьох вчених основними відмінними рисами є ступінь

самостійності виконання дослідницьких завдань та новизна наукового результату. Вчені Т. Крамарова, О. Нечаєв, Ф. Худамбердієв та ін. вважають, що розподіл роботи на такі види є умовним. Бо, на нашу думку, як і на думку багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, ці види наукової роботи мають загальні важливі риси – оволодіння технологією творчості, знайомство з методикою експерименту, науковою літературою тощо. Вони взаємодоповнюють одне одного. Тому ми, як і більшість науковців, застосовуємо поняття «науково-дослідна робота».

В.Русова стверджує, що науково-дослідна робота є невід’ємною частиною загальної дидактичної системи і полягає в залученні учнів до діяльності, в ході якої вони можуть формувати своє істинні наукові інтереси. Заняття науково-дослідною роботою передбачають створення умов, які сприяють розвитку вроджених творчих здібностей, формування творчої мотивації, здатності особистості до самореалізації [5, ст.304].

На думку А. Семенової, дослідницька діяльність забезпечує учнів продуктивною та мисленнєвою діяльністю на найвищому рівні творчості, а також засвоюваність знань на рівні знань-трансформацій при ефективному проявленні творчих здібностей [6]. Г. Цехмістрова переконана, що науково-дослідна робота є одним із найважливіших засобів підвищення якості освіти і виховання учнівської молоді, здатної творчо застосувати в практичній діяльності найновіші досягнення науково-технічного прогресу. А ще, що розвиток наукових досліджень впливає на якість навчального процесу, оскільки вони змінюють не лише вимоги до рівня знань і вмінь, а й сам процес навчання і його структуру[7].

Проблемою дослідницького навчання займається ряд зарубіжних вчених. На даний момент у зарубіжній педагогіці є популярними стратегіальні програми «ефективного мислення». Вони спрямовані на розвиток інтелектуально-творчих здібностей учня, формування інтелектуальних функцій, креативності, навчання методом ефективного пізнавального пошуку, технологій мисленнєвих дій тощо.

Основні принципи програм: активна участь учнів у навчальному процесі через самостійні відкриття; активна допомога вчителів у виявленні стратегій та розробці методів їх навчання; сприяння умовам щодо усвідомлення та генерації власних когнітивних стратегій учнями.

«Навчання шляхом відкриттів» – на такому конструктивістському підході до навчання ґрунтується теорія Дж. Брунера. А відкриття, в свою чергу, це утворення систем кодування, які існують між об'єктами і подіями, що зберігаються у довготривалій пам'яті. Щоб усвідомлено вивчити предмет, учневі потрібно створити власні системи кодування – власні уявлення основних ідей і відношень. Тобто, цю систему кодування учень має віднайти, відкрити сам, а не отримати у готовому вигляді[9].

Соціокогнітивні та психокогнітивні теорії актуалізуються в розбудові нових освітніх технологій, які забезпечують розвиток продуктивного мислення учня. Ці теорії покладені в основу інтеракціоністської концепції розвитку, головна гіпотеза якої полягає у твердженні, що процеси соціальної взаємодії мають головну роль у структуруванні мислення. Авторами цієї концепції є швейцарські психологи В. Дуаз, Т.Валері та А. Перре-Клермон. Дана концепція базується на концепції конструктивізму та гіпотезі щодо взаємодії соціальних та когнітивних регуляцій. Концепція конструктивізму, в свою чергу, стверджує, що формування нової мисленнєвої структури відбувається на базі мінімальної інтелектуальної компетенції завдяки конфлікту з іншими, новими схемами діяльності. Тобто, інтелектуальний розвиток дитини відбувається у системі соціальної взаємодії людей. Творче реконструювання раніше набутих знань, поява нових ідей з'являються внаслідок дискусійного обговорення, де учень є співавтором конструктивного соціокогнітивного процесу, в якому дискусія та аргументація займають важливі позиції [9,10]. Доведено, що стратегіальне мислення дитини якнайповніше реалізується в дослідницькій моделі навчання. Саме тому в переважній більшості країн Євросоюзу набули поширення проекти, що спрямовані на підвищенні рівня навчання природничих дисциплін з використанням дослідницького підходу.

Зокрема, Національним центром наукових ресурсів в США були ініційовані спеціальні прикладні програми (STC-курси) та розроблений концептуальний підхід «навчання базоване на дослідженні» (Inquiry based education).

Що ж стосується організації науково-дослідної роботи учнів сільської школи – то багато в чому вона визначається навколишнім соціокультурним середовищем. Вплив чинників цього середовища на розвиток особистості веде до формування певного типу, що володіє як позитивними особливостями цього впливу, так і несприятливими наслідками. Щоб педагогічному колективі правильно будувати стратегію соціально-педагогічного супроводу сільської дитини, необхідно враховувати найбільш типові її особливості.

Просторова обмеженість сільського середовища, вузькість і одноманітність поведінкових, моральних і культурних зразків сприяють підвищенню рівня монотомії (психологічного перенасичення), пов'язаного з обмеженим колом спілкування; повільному темпу культурного розвитку, комунікативних навичок, мовної культури і загальної освіченості. Бідність стимулів середовища обумовлена слабкістю літературних впливів, відсутністю читачьких інтересів, своєрідністю говірки тієї чи іншої місцевості.

Одноманітність сільського середовища сприяє виробленню статичного уваги, статичного типу поведінки, повільно переключається на нові подразники, які володіє загальною стійкістю.

Висновки. Отже, вважаємо, що науково-дослідна робота – робота наукового характеру, пов'язана з науковим пошуком, проведенням досліджень, експериментів, в цілях розширення та отримання нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, що проявляються в природі і суспільстві, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проєктів. А сучасна сільська школа виступає при організації науково-дослідної роботи як чинник формування духовних цінностей нації, як освітній культурний чинник, як чинник педагогічного оздоровлення сільського соціального середовища.

А подальше дослідження слід спрямувати на поглиблене вивчення науково-дослідницький умінь учнів сільської школи та практичне їх застосування.

Література:

1. Єгорова О. В. Формування пізнавального інтересу студентів у процесі науково-дослідної роботи / О.В. Єгорова // Умови і фактори формування особистісно-орієнтованих підходів до навчання: зб. наук. праць. – Х.: Стиль Іздат, 2006. – С. 61 – 67.
2. Козлов А. В. Проектирование и реализация системы научно-исследовательской деятельности студентов технического колледжа на основе учебно-научно-производственной интеграции : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08/ Козлов А. В. –Тольятти, 2004. –267 с.
3. Казанцева Е. С. Личностно - ориентированный подход к организации учебно-исследовательской деятельности студентов : дис. ... канд.пед.наук : 13.00.08/ Казанцева Екатерина Сергеевна. – Нижний Новгород, 2006. –172 с.
4. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В.И. Андреев. – М.: Высшая школа,1980. – 136с.
5. Русова В. В. Формування здібностей обдарованих дітей до дослідницької діяльності в умовах МАН / В. В. Русова // Розвиток дослідницьких здібностей обдарованих дітей та молоді. – Житомир: ІОД, 2011. – 400с.
6. Семенова А. В. Організація та управління творчою діяльністю старшокласників на уроках природничо-математичного циклу: [навчальний посібник] / А. В. Семенова. – Одес : «Друк», 2001. – 207 с.
7. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: [навчальний посібник] Г. С. Цехмістрова . – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 240 с.
8. Березняк Е.Руководство современной школой / Е. Березняк. –М.: Просвещение,1983. – 236 с.

9. Виготский Л. С. Педагогическая психология // Под ред. В. В. Давыдова. –М.: Педагогика, 1991. – 480 с.

10. Piaget J.(1932). The moral judgment of the child. London: Kegal Paul.(1954). The construction of reality in the child. New York: Basic Books / (1960).The child's conception of the world. London: Routledge.

References:

1. Yehorova O. V. Formuvannya piznaval'noho interesu studentiv u protsesi naukovo-doslidnoyi roboty / O. V. Yehorova // Umovy i faktory formuvannya osobystisno-oriyentovanykh pidkhodiv do navchannya: zb. nauk. prats'. – Kh.: Styl' Izdat, 2006. – S. 61 – 67.

2. Kozlov A. V. Proektyrovanye y realizatsyya systemi nauchno-yssledovatel'skoy deyal'nosty studentov tekhnicheskoho kolledzha na osnove uchebno-nauchno-proyzzvodstvennoy yntehtatsyy: dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.08/ Kozlov A.V. – Tol'yatty, 2004. –267 s.

3. Kazantseva E. S. Lychnostno - oryentyrovanniy podkhod k orhanyzatsyy uchebno-yssledovatel'skoy deyatel'nosty studentov: dys. ... kand.ped.nauk: 13.00.08/ Kazantseva Ekateryna Serheevna. – Nyzhnyy Novhorod, 2006. –172 s.

4. Andreev V. Y. Evrystycheskoe prohrammyrovanye uchebno-yssledovatel'skoy deyatel'nosty / V. Y. Andreev. – M.: Vysshaya shkola,1980. –136s.

5. Rusova V. V.Formuvannya zdibnostey obdarovanykh ditey do doslidnyts'koyi diyal'nosti v umovakh MAN / V. V. Rusova // Rozvytok doslidnyts'kykh zdibnostey obdarovanykh ditey ta molodi. – Zhytomyr: IOD, 2011. – 400s.

6. Semenova A. V. Orhanizatsiya ta upravlinnya tvorchoyu diyal'nistyu starshoklasnykiv na urokakh pryrodnycho-matematychnoho tsyклу: [navchal'nyy posibnyk] /A. V. Semenova. – Odesa: «Druk», 2001. – 207 s.

7. Tsekhmistrova H. S. Osnovy naukovykh doslidzhen': [navchal'nyy posibnyk] H. S. Tsekhmistrova . – K.: Vydavnychyy Dim «Slovo», 2004. – 240 s.

8. Bereznyak E. Rukovodstvo sovremennoy shkoloy / E. Bereznyak. –M.: Prosveshchenye, 1983. – 236 s.

9. Vygotsky L. S. Pedagogicheskaya psikhologiya // Pod red. V. V. Davydova. – M.: Pedagogika, 1991. – 480 s.
10. Piaget J. (1932). The moral judgment of the child. London : Kegan Paul. (1954). The construction of reality in the child. New York: Basic Books / (1960). The child's conception of the world. London: Routledge.